

גליל גורת לעידן בספרות השבוע

ערוכים בידי נחמה ליבוביץ סגנית הארבע עשרה

יו"ל ע"י מוסד תורה והשכלה למבוגרים ולנוער
הסתדרות נשי מרחבי באמריקה

14

רארא (תש"ר)

מקיים ז - ה - ט

א. שאלה כללית בטעם עשר המכות

אברבנאל (בהסבירו את סדר עשר המכות ואת מנחה מפרשתנו; פרעה היה חולק על משה בשלשה פרטים: משה הניח מציאות סבה ראשונה מחייב המציאות מעצמו, ופרעה הכהיש מציאותו באמרו (שמות, ד"ב) "לא ידעתו את ה'"; והשרש השני הוא, שמשה הניח שהאלוה מסגיח בכל דרכי בני האדם לחת לאיש כדרכיו, ופרעה כחש זה באמרו (שם, גאותו פסוק) "מי ה'?" והטורט השלישי, סמסח הניח, שהאלוה המסגיח שהוא הוא אלוקי ישראל בעל הכחות והיכולת, יכול לשנות טבעי הדברים ומחדסם בכלל ובפרט כדצוננו, ופרעה יקחיסו באמרו (שם, ט"ז) "מי ה' אשר אטמע בקולו", לצוננו לומר: "מה יכולת יש בו שאכנע לפניו לשמוע בקולו?" הנה מפני זה באו המכות מכוונות לאמת שלטת השרשים האלה; לאמת מציאות האל באו שלש מכות הראשונות; לאמת השרש השני, ר"ל שיש שם אלוה מסגיח ומנהיג, באו שלש המכות השניות; ואמנם השלש מכות האחרונות באו לאמת השרש השלישי, והוא חיותו יתגברן יגול לשנות הדברים הטבעיים כדצוננו.

1. התוכל לחביא מפרשתנו שלשה מוקים שיט בהם סיוע לתפוסתו של אברבנאל למכות בכללן ולשלש הקבוצות של דצ"ר, עד"ס, בע"ה בפרט.

2. היכן מפרשתנו עומד גם רש"י על כך, שהמכות תכליתן חנוך ולמוד ולא ענש ונקמה? (או ענש בלבד)

3. השהו ט"ז ט"ז:

ואולם בעבור זאת העמדתך

בעבור הראותך את כחי

ולמען ספר שמי בכל הארץ.

ראב"ע: "ולמען ספר שמי" איננו שב אל פרעה, רק מלת "ספר" שם הפעל כמו (במדבר כ"ב י"ז) "כי כבד אכבודך", ואין הטעם כי פרעה ישוטט בעולם לספר כבוד השם, רק יסופר שמו ככל לזר ודור בעבור אלה האותות שעשה.

ראב"ע (בפרושו הקצר, שאינו מודפס בתומשים שלנו): איננו שב אל פרעה, רק מלת "ספר" שם הפעל, כמו (שמואל א' ד') "אלה הם האלוהים המכים את מצרים בכל מכה...". כל על דרך המסת סבע פרעה בים.

ספרדנו ז"ה בעבור הראותך כחי: כדי שתחזור בתשובה, כי לא אחפץ במות המת. (יחזקאל י"ח ל"ב). ז"ה ולמען ספר שמי: "ורבכם השיג מעוז". (מלאכי ב' ו').

(א) איזה משני הפרטנים הנ"ל מסכים עם הדעה שהובאה באברבנאל בחליתן של המכות?

(ב) לטעם מה נעזר הראב"ע בסמואל א' ד' ה'?

(ג) לטעם מה נעזר ספרדנו במלאכי ב' ו'?

(ח) י"ב - ט"ז

למכת הכנים

ב. ח"י ט"ו ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלוהים היא

ראב"ע "ויאמרו": בעבור שראו שעשו כמעשה אהרן בזכו החנין, גם במכת הדם והצפרדע ולא יכלו עתה לעשות באטר עשה אהרן, אמרו לפרעה: לא באה זאת המכה בעבור ישראל לשלחם, רק מכת אלוהים היא כמי מערכת הכוכבים כי כבר פרשתי, כי פרעה לא כחש הבורא, רק הטם שהזכיר לו משה. וזה כדרך (שמואל א' ו') "כי לא ידו נגעה בנו, מקרה הוא תיה לנו" - מן השמיים. על כן חזק לב פרעה, ואשר יחזק זה הסידור, שאמרו "אצבע אלוהים" ולא אמרו "אצבע ח"י", שהוא אלוהי ישראל, כאשר אמר פרעה

במכות הצטרדעים "העתינו אל ה'..."

רמב"ן מביא תחילה דברי ראב"ע הנ"ל וממשיך: ואין דבריו נכונים... כי המקרה לא יקרא "אצבע אלוהים", כאשר נאמר בכתוב שהביא "לא ידו נגעה בנו, מקרה הוא היה לנו" וכתוב (סמות י"ד ל"א) "ולא יסרא את היד הגדולה" וכתוב (ש"א א' י"ב ס"ו) "והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם"; ועוד כי לא עמדו החרטומים לפני משה אה"כ צם במכת הערוב ולא בסאר מכות. אבל הענין כפשוטו, כי בראות החרטומים, שלא יכלו להוציא את חכנים, הודו במעשה אהרן שהיה טאה אלוקים ולכן לא קרא להם פרעה מן העת הזאת והלאה. ולהמעיט הענין אמרו "אצבע אלוקים" ולא אמרו "יד אלוקים", כלומר מכה קטנה מאתו. ולא אמרו "אצבע ה'" כי פרעה ועבדיו לא יזכירו הסם המיוחד רק בדברים עם משה, בעבור שהוא יזכירנו להם.

רשב"ם ד"ה אצבע אלוהים: מכת מדינה ולא על ידיהם של אלו (משה ואהרן) היה זה, שאלו באו על ידי כסופין, אף אנו היינו עושים כן.

- 1) הסבר כיצד יש להבין את תגובת החרטומים אחרי מכת חכנים למי דעת ארבעת המפרשים האלה. סדרם לקבוצות!
- 2) הסבר מה מוכנן של המלים - "מן השמים" בדברי ראב"ע!
- 3) השוה את דברי ראב"ע בפירושו המ' שמואל א' ו' עם מה שלמדנו על פסוק זה בגליון היי שרה שנה זו בשאלה ג 1-2. המסכים פרושו עם הדברים הנאמרים שם?
- 4x) מה חן טענות הרמב"ן נגד הראב"ע? שים לב: גם ראב"ע, גם רמב"ן מסתייעים בפסוק שמואל א' ו' ס' מה ההבדל ביניהם בפרוש הפסוק וכיצד מסתייע כל אחד מהם בפסוק זה לחזוק דעתו.
- 5) מה יש ללמוד מתגובת פרעה לדברי החרטומים כפ' ס"ו לשאלת פרוש הבסוי "אצבע אלוקים"?

למכת הברד (ט' י"ג - ל"ה)

ג. ס. י"ט ועתה שלח העז את מקנך.

ספורנו: כדי שימלטו העבדים אשר עם המקנה כאמרם (אבות ג' ז"ד) "הביב אדם שנברא בצלם".

1. מה הקשי בפסוקנו טרצה ספורנו ליטב?
 2. השוה דבריו כאן לדבריו המובאים לעיל בשאלה א 3.
- התוכל למצוא קו משותף בפרושינו? וע' גם לדבריו שמות י"ח ה' - ו'.

ד. ט' י"ט ועתה שלח העז את מקנך.

תנחומא ישן וארא כ': אמרו רבותינו: בכל המכות לא אמר פרעה: "ה' הצדיק", אלא במכת ברד בלבד, למה? אדם שהוא מבקש להלחם עם חברו ולנצח אותו, מתאוס הוא בא עליו וחורגו ונוטל כל מה שיש לו, אבל הקבה"ו אמר לפרעה: "ועתה שלח העז את מקנך..." - באותה טעה אמר פרעה: "ה' הצדיק".

1. הסבר את הרעיון הכלול במדרש זה!
2. מה יש ללמוד מדבריו המדרש הזה לטאלת א שלנו בתללית. המכות בכללן?

ה. החרטומים

1א. הקשו המפרשים: ולמה נתן ה' להם שלטון לעשות בלטיהם ויראה כאלו כח יש להם לחדש אותות בשמים ובארץ?

ע' דברים י"ג ב' - ו'.
ודברי הרמב"ן שם ב' ז"ה ונתן אליך החל מן "אם כן ונתן אליך פרושו שיאמר אני הנביא השלוח אליכם... עד סוף דבריו. וע' דברי הרמב"ן שהובאו בגליון ראה תס"ח!

נסח לענות לשאלתם.

2א. התוכל לפרש את חסר פעולתם של החרטומים לאחר המכה הסליסית ואת העלמם לגמדי אחר המכה הששית?

השאלות המסומנות א קשות והמסומנות x קשות ביותר. ינסה לפתור כ"א למי דרשנו. שאלות וגם תשובות נא לטלוח לנחמה ליכוביץ, קריית משה, ירוסלים